

УДК 377.1.

Колісник-Гуменюк Юлія Ігорівна

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Львівський науково-практичний центр

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Львів

yuliya.kolisnyk@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ

Анотація. У статті акцентується увага на потребі вдосконалення системи професійної освіти з метою підготовки фахівців, які б відповідали світовим стандартам. Розглядається роль професійної культури, мета якої полягає у підвищенні рівня загальної культури особистості через: формування в учнів творчого мислення; реалізацію професійної спрямованості змісту освіти; розкриття професійних якостей; створення умов для розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців художнього профілю.

Ключові слова: художня професійно-технічна освіта; художній профіль; фахівець; гуманізація; професійна культура.

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна наука знаходиться на етапі переосмислення концептуальних засад художньої професійно-технічної освіти. Її завдання полягає у підготовці висококваліфікованих фахівців з інтелектуальним і духовним розвитком, із сформованими моральними та естетичними якостями і творчим потенціалом. Розв'язання поставленої проблеми вимагає перегляду організаційно-педагогічних засад і методики підготовки майбутніх фахівців художнього профілю, реалізацію завдань формування в них гуманності, моральних переконань, професійних цінностей, набуття певного практичного досвіду, необхідного для реалізації гуманістичних знань у практичній діяльності. Виховання моральних принципів в учнів художніх училищ передбачає: формування духовного світу майбутніх фахівців; врахування основних засад становлення та професійного розвитку їхнього світогляду, гуманістичних переконань; постійне збагачення професійних знань; вироблення свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; виховання психологічної стійкості та позитивних емоцій від мистецької діяльності; розвитку гідності та громадянської позиції; гуманістичне спрямування змісту, методів і форм навчання.

Сучасне суспільство перебуває в пошуку духовного та емоційного заповнення, потребує людей, які розуміли б потребу формування морально-ціннісних відносин. У молоді, на жаль, стають розповсюдженими нечутливість, ігнорування норм моралі, зверхнє ставлення до оточення, неповага до старшого покоління, зникнення страху перед аморальністю, нівеляція моральних цінностей, недбале ставлення до професійних обов'язків, недотримання професійних норм. Деморалізаційні впливи асоціальних верств суспільства, зниження загального рівня культури та моральних цінностей призводять до знецінення моральності, руйнування свідомості людей. У цих умовах проблема формування професійної культури майбутніх фахівців художнього профілю, стає надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вихідними теоретичними положеннями нашого дослідження слугують ґрунтовні праці з дидактики професійної школи (С.Я.Батишев, А.П.Беляєв, І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало), теорії професійної освіти (В.Ю.Биков, С.У.Гончаренко, Р.С.Гуревич, О.М.Новіков, О.І.Щербак та ін.), психологічних особливостей формування професійних умінь і навичок (І.Д.Бех, Г.С.Костюк, Н.В.Кузьміна, А.Маслоу, Т.Ф.Мельничук та ін.), професійно-теоретичної і професійно-практичної підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ художнього профілю (О.М.Отич, А.Н.Леонтьєв, О.Я.Музика, В.О.Радкевич та ін.), феномен професійної культури (О.В.Аніщенко, І.І. Зарецька, Н.Б. Крилов, Н.П. Лукашевич, О.С. Пономарьов, А.О.Харченко та ін.).

Постановка завдання. Мета нашого дослідження полягає у вивченні та аналізі важливих якостей формування професійної культури майбутніх фахівців професійно-технічних навчальних закладів художнього профілю.

Виклад основного матеріалу. Професійне навчання є періодом навчально-професійної адаптації, початкової особистісної професійної ідентифікації, засвоєння знань, умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності. Воно покликане забезпечити особистості здобуття освітньо-професійної кваліфікації та формування ключових компетенцій, виховання психологічної готовності до майбутньої професії. Об'єктивний рівень професійної підготовки фахівця визначається сформованістю його професійних і особистісних якостей. Очевидним є факт, що не лише сума

знань, умінь і навичок, а синтез компетенцій, практичного досвіду та професійно-етичних якостей є показником ґрунтовно і різнобічно підготовленого спеціаліста.

Знання, які отримують учні в навчальних закладах, несуть певну смислову функцію, що зумовлює виникнення пізнавальної і професійно спрямованої мотивації. Поступовий перехід у межах професійної підготовки від навчальної діяльності до професійної забезпечує поетапну трансформацію мотивів з навчальних у професійні. Ефективним процес професійної підготовки вважається лише за умов взаємозв'язку професійного навчання із професіоналізацією майбутнього фахівця. Формування особистості професіонала забезпечується синтезом її можливостей, здібностей, активності та вимогами діяльності. Загальний і професійний розвиток особистості є невід'ємною складовою її професіоналізації, яка передбачає формування специфічних видів трудової активності людини. На нашу думку, професіонал – це не просто фахівець у певній галузі трудової діяльності. Професіоналізація передбачає не лише включення особистості в професійну діяльність, наявність вимог до професійної освіти та рівня кваліфікації, існування суспільної потреби у професійному удосконаленні, а й формування належного рівня професійної культури.

Професійна культура є однією зі складових культури особистості як члена суспільства, вона передбачає творче оволодіння та розвиток особистісних знань, здійснення праці, володіння певною стратегією у виконанні завдань, розвиненість професійної інтуїції. Вона формується у людей професійно зайнятих певною сферою діяльності та пройшовших спеціальну підготовку до неї. Професійна культура, безперечно, пов'язана із загальною культурою, але має і свої певні риси. Якщо загальна культура особистості відображає широту опанування ціннісного змісту духовної і матеріальної культури, міру залучення особистості до створення цінностей, готовність і здібність до їх продукування, то професійна культура по суті відображає прояв загальної культури в специфічних умовах професійної діяльності.

Саме поняття професійної культури сьогодні ще не має однозначного розуміння, його зміст трактують по-різному. Зокрема, професійна культура характеризує рівень компетентності робітника та ставлення його до праці [3, 384-

385] й охоплює систему цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також ділових і професійних принципів, норм поведінки, стандартів, які мають місце в організації за час діяльності та які сприймаються співробітниками.

Основу професійної культури складають знання та цінності, вироблені конкретною соціально-професійною групою та закріплені у традиціях її життєдіяльності [1, 724]. Структура професійної культури фахівців характеризується сукупністю історично сформованих принципів, норм, правил і методів, які регулюють професійну діяльність людини.

Філософські аспекти феномену професійної культури, шляхи і засоби її прищеплення майбутнім фахівцям у системі вищої професійної освіти розробив О.С.Пономарьов. Під професійною культурою він розуміє передусім «усвідомлення і відчуття фахівцем своєї професії та відповідної діяльності як однієї з вищих життєвих цінностей... Професійною культурою виступає певна сукупність матеріальних і духовних цінностей, що продукуються людьми відповідної професії» [5, 45-46]. Вона включає специфічний спосіб організації їхньої діяльності, ставлення цих людей до своєї роботи та її результатів, а також їхнє ставлення до себе, один до одного, до інших людей і до суспільства у цілому, зумовлені специфікою їхньої професійної діяльності.

Н.О.Мирошніченко [4] вважає, що професійну культуру варто розглядати як таку дію соціальних факторів на людину, за якої їй відводиться активна роль об'єкта впливу. Адже людина вільна у виборі засобів впливу, які формують її світоглядну орієнтацію. Професійна культура визначає структуру потреб і мотивів індивіда. Важливим її аспектом є прийняття покладеної на людину ролі та обов'язків.

Найголовнішим атрибутом феномену професійної культури А.О.Харченко [7, 91] вважає активний і свідомий прояв її в процесі професійної діяльності. При цьому виявляється діалектика взаємовідносин між характером цієї діяльності та розвитком професійної культури, яка полягає в тому, що, з одного боку, збільшення досвіду і вдосконалення характеру діяльності активно сприяють формуванню і розвитку професійної культури. З іншого ж боку, розвиток рівня професійної культури

збагачує практичний досвід, змінює характер діяльності та ціннісне ставлення людини до неї.

Значення професійної культури як багатогранного явища, що характеризується взаємозв'язком процесуальних форм, видів професійної діяльності та культури розкриває О.О.Траверсе [6, 242]. Усі її структурні компоненти, функції, системи освоєння та створення, збереження й розповсюдження спрямовані на формування та розвиток конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Як відповідність поведінки, мовлення, слухання мови в професійній діяльності загальноприйнятим нормам і принципам, насамперед моральним, і вимогам, що ставляться до конкретної професії, розглядають професійну культуру Т.К.Чмут і Г.Л.Чайка [8, 52].

За Г.О.Баллом [2], професійну культуру особистості характеризують:

- творче здійснення праці (володіння стратегіями творчої діяльності, загальновідомими, а також неформалізованими особистісними знаннями, розвиненість професійної інтуїції);
- розвиненість професійно важливих компонентів мотивації та самосвідомості (любов до своєї професії);
- максимальне спрямування інструментальних здібностей особистості (включно з її творчими можливостями) на реалізацію притаманного конкретній професії провідного нормативного сенсу;
 - відсутність так званих «професійних шор»,
 - відкритість світовим досягненням,
 - долученість до інших галузей культури тощо.

Формування професійної культури майбутніх фахівців у ПТНЗ художнього профілю покликане сприяти входженню особистості у трудову діяльність, практичній перевірці правильності вибору професії та успішному професійному становленню. Оцінити правильність свого професійного вибору майбутні фахівці зможуть лише за умов залучення до активної практичної діяльності, усвідомлення своєї причетності до суспільного життя

Позиція людини як суб'єкта професійної діяльності починає формуватися значно раніше, ніж розпочинається ця діяльність, тому на її розвиток треба впливати вже від початку навчання. Професійна позиція учня базується на системі ціннісно-сміслових позитивних ставлень до: діяльності, її особливостей, умов, результатів; соціокультурного простору, можливостей детермінації середовищних систем можливостями вибраної професії; усвідомлення себе у професії.

Для формування особистості митця важливе значення має рівень загального культурного розвитку, знайомство з літературою, мистецтвом, уміння організувати своє самовиховання. Особистість виходить на систему поглядів, переконань у процесі здійснення й оцінки трудової діяльності у відповідному культурному просторі. У період навчання такий естетично-культурний простір забезпечує, зокрема, професійна підготовка. Освіта виступає ланкою поєднання людини і культури, допомагає набути знання, уміння, навички, формує світогляд, допомагає самовизначитись та самореалізуватися. Поєднання історично культурних цінностей з професійними є домінантним та сприяє формуванню в особистості відповідного реагування на професійно значущі ситуації, активізує її творчий потенціал, спонукає до виконання своїх професійних обов'язків з отриманням задоволення від роботи.

Складність життєвого спрямування молодого людини залежить від багатьох обставин, а духовність є важливим чинником, оскільки безпосередньо пов'язана із світоглядом, прагненнями, ідеалами. У період навчання в професійно-технічних навчальних закладах художнього спрямування відбувається формування відповідальності в учнів, зокрема персональної відповідальності за свій особистий внесок у розвиток суспільства. Важливо, щоб учні відчули професійну та моральну відповідальність за свою навчальну та майбутню професійну діяльність. Моральні цінності закріплюються у свідомості як норми моралі, релігії, культурної традиції, визначають її поведінку в суспільстві.

Висновки і перспективи досліджень. Із зростанням значущості середовища для індивіда, його причетності, включеності в це середовище, збільшуються потужність, різноманітність і витонченість особистісно-формувальних впливів оточення на особистість. Таким чином, від соціального середовища залежить рівень

свідомості кожної людини та потенціал її духовності, а отже, й рівень її професійної культури. Натомість, інтереси, духовні та людські цінності, потреби і вчинки особистості відображають рівень культури суспільства. Отже, розвиток професійної культури внутрішньо збагачує людину і сприяє її професійному становленню та особистісному самовдосконаленню.

Проведене дослідження звісно, не вичерпує всієї проблеми діяльності педагогічного колективу з розвитку професійної культури майбутніх фахівців у ПТНЗ художнього профілю. Подальшого дослідження потребують: формування та розвиток мотивації педагогів до професійного самовдосконалення, особливості організації підготовки майбутнього фахівця в контексті Болонського процесу, психолого-педагогічні та організаційні підходи до забезпечення ефективності гуманістичного виховання в процесі особистісно орієнтованого навчання в умовах художнього навчального закладу, проблеми організації самостійної пізнавальної, пошукової діяльності учнів на навчальних заняттях, а також проблема підвищення рівня культури у процесі застосування набутих навичок, технології формування професійної культури учнів у позанавчальний час тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аніщенко О. В. Професійна культура / О. В. Аніщенко // Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень]. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 724—725.
2. Балл Г. О. Категорія «культура особистості» в аналізі гуманізації загальної та професійної освіти / Г. О. Балл // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. — К., 2003. — С. 51—61.
3. Зарецкая И. И. Профессиональная культура / И. И. Зарецкая // Энциклопедия профессионального образования / под. ред. С. Я. Батышева. — М. : Российская Академия образования, Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. — Т. 2. — С. 384—385.
4. Мирошніченко Н. О. Роль соціально-психологічної служби в процесі адаптації студента першокурсника у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Н. О. Мирошніченко. — Режим доступу : <http://psych.kiev.ua/nma-referats/fla-refers/lang-1/referat-152/index.html>.
5. Пономарьов О. С. Формування професійної культури фахівців у системі завдань педагогіки вищої школи / О. С. Пономарьов // Наукові праці. — Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2006. — Т. 46. — Вип. 33, Педагогічні науки. — С. 43—47.
6. Траверсе О. О. Професійна культура як інтегративний чинник фахової підготовки і виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів / О. О. Траверсе // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : зб. наук. праць / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. — К., 2003. — С. 238—243.
7. Харченко А. О. Проблеми формування професійної культури в системі підготовки менеджерів / А. О. Харченко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічно еліти : зб. наук. праць / За ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г.

Романовського. — Харків : НТУ «ХПІ», 2007. — Вип. 15—16 (19—20). — С. 88—96.
8. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. — 6-те вид., випр. і доп. — К. : Знання, 2007. — 230 с.

Рецензент

Литвин А.В. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2015

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ НАРОДНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОМЫСЛОВ

Колисник-Гуменюк Юлія Игоревна

кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник

Львовський научно-практичний центр

Института профессионально-технического образования НАПН Украины, г. Львов

yuliya.kolisnyk@gmail.com

Аннотация. В статье акцентируется внимание на необходимости совершенствования системы профессионального образования с целью подготовки специалистов, соответствующих мировым стандартам. Рассматривается роль профессиональной культуры, цель которой заключается в повышении уровня общей культуры личности через: формирование у учащихся творческого мышления; реализацию профессиональной направленности содержания образования; раскрытие профессиональных качеств; создание условий для развития личностных качеств будущих специалистов художественного профиля.

Ключевые слова: художественное профессионально-техническое образование; художественный профиль; специалист; гуманизация; профессиональная культура.

FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS OF FOLK ART CRAFTS

Yuliya I. Kolisnyk-Humenyuk

Ph.D., Senior Researcher

Lviv Scientific and Practical Center

of the Institute of vocational and technical education

of National Pedagogical Academy of Ukraine, L'viv

yuliya.kolisnyk@gmail.com

Abstract. The article focuses on the need to improve system of vocational education to train specialists that meet international standards. Examines the role of the professional culture, the aim of which is to raise overall culture of personality through: the formation of students' creative thinking; implementation of professional orientation of the content of education; disclosure of professional qualities; creation of conditions for development of personal qualities of future professionals of artistic specialization.

Keywords: art vocational education; artistic specialization; specialist; humanization; professional culture.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Anishchenko O. V. Professional culture / O. V. Anishchenko // Encyclopedia of Education / [Academy of Pedagogical Sciences ; head editor. V. H. Kremen]. — Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. — P. 724—725. (in Ukrainian)
2. Ball H. O. Category «culture of personality» in the analysis of the humanization of general and vocational education / H. O. Ball // Pedagogy and Psychology of Professional Education: Research results and prospects / under edition of I. A. Ziaziun, N. H. Nychkalo. — Kyiv, 2003. — P. 51—61. (in Ukrainian)
3. Zareckaja I. I. Professional culture / I. I. Zareckaja // Encyclopedia of Professional Education / under edition of S. Ja. Batsysheva. — Moscow: Russian Academy of Education, The Association «Professional Education», 1999. — V. 2. — C. 384—385. (in Russian)
4. Myroshnichenko N. O. The role of social and psychological service in the adaptation of the first-year student in higher education institution [Electronic resource] / N. O. Myroshnichenko — Access mode: <http://psych.kiev.ua/nma-referats/fla-refers/lang-1/referat-152/index.html>. (in Ukrainian)
5. Ponomarov O. S. Formation of professional culture of specialists in the system of High School Pedagogics tasks / O. S. Ponomarov // Scientific works. — Mykolaiv : Petro Mohyla Mykolaiv State Humanitarian University, 2006. — V. 46. — Issue 33, Pedagogical Sciences. — P. 43—47. (in Ukrainian)
6. Traverse O. O. Professional culture as an integrative factor in professional training and upbringing students of vocational educational institutions / O. O. Traverse // Pedagogy and Psychology of Professional Education: researches results and prospects: Coll. Science. papers / under edition of I. A. Ziaziun and N. H. Nychkalo. — Kyiv, 2003. — P. 238—243. (in Ukrainian)
7. Kharchenko A. O. Problems of formation of professional culture in the system of managers training / A. O. Kharchenko // Problems and prospects of forming national humanitarian and technical elite: Coll. Science. papers / under edition of L. L. Tovazhnianskyi, O. H. Romanovskyi. — Kharkiv: National Technical University «KhPI», 2007. — Issue 15—16 (19—20). — P. 88—96. (in Ukrainian)
8. Chmut T. K. Ethics in business communication: study guide. / T. K. Chmut, H. L. Chaika. — 6th edition, corrected and updated. — Kyiv : Znannia, 2007. — 230 p. (in Ukrainian)